Yhdessä ja erillään – kumpikin oikein

Eurooppalaisen tieteenhistorian varhaisvaiheet antiikissa ja keskiajan yliopistojen syntyvaiheessa osoittavat, että käsitys tieteiden erillisyydestä on vanhaa perua. Tieteen hahmottaminen eri aloiksi näyttää juontavan juurensa ennen kaikkea käytännönläheisyydestä: esimerkiksi matemaattista osaamista tarvittiin ja sovellettiin enemmän muualla kuin tehtävissä, jotka katsottiin kuuluvaksi vaikkapa filosofiaan tai lääketieteeseen. Toki yksi ja sama tieteentekijä – käytännössä hyvin pitkään mies – saattoi toimia itsevarmasti ja pätevästi useammallakin tieteenalalla, mutta Aristoteleen ja Leonardo da Vincin kaltaiset yleisnerot ovat silti jääneet poikkeuksiksi eikä heillä olisi juuri liikkuma-alaa eikä kysyntääkään nykytodellisuudessa, jossa tieteen kentät ovat jakautuneet lukemattomiin osatieteisiin.

Tieteiden eriytyminen on mahdollistanut aikaisempaa syvällisemmän asiantuntemuksen ja laajemman tietämyksen, kun tiedemaailmassa toimivat miehet ja naiset ovat voineet keskittyä rajatumpiin ja tarkemmin määriteltyihin tutkimusongelmiin. Tämän ei kuitenkaan pidä tarkoittaa tieteen karsinointia: tieteiden välisen vuoropuhelun käyminen ja säilyttäminen on tärkeä osa modernia tiedekäsitystä. Kun tutkija jaksaa ottaa selvää, mitä toisen tieteenalan tutkimusmenetelmät saavat irti samasta tai samantyyppisestä lähteestä ja tutkimuskysymyksestä, hän saa mahdollisesti uusia näkökulmia ja uutta taustatietoa omiin tulkintoihinsa. Esimerkiksi peltotilkku tai kaupunkirakennus antaa tutkijalle erilaista tietoa sen mukaan, lähestytäänkö sitä kirjallisten asiakirjalähteiden vai arkeologisten tutkimusvälineiden avulla – tietoa, joka on hyödyksi kokonaiskuvaa muodostettaessa. Tietenkään tutkijan ei tarvitse aina lähteä itse soveltamaan toiseen tieteenalan menetelmiä – monitieteiset seminaarit, tutkimushankkeet ja koulutusohjelmat ovat käteviä vuorovaikutuksen muotoja.

Joillain tieteillä on enemmän yhteistä toistensa kanssa, vaikka käytännössä varmaankin kaikki tieteenalat kykenevät tarvittaessa molempia hyödyttävään vuoropuheluun toistensa kanssa. Astronomisia havaintoja voidaan yhdistää vaikkapa keskiaikaisiin kronikoihin tai muinaissivilisaatioiden taivaan ilmiöitä koskeviin merkintöihin. Säännöllisintä vuorovaikutus on silti yleensä niin kutsuttujen lähitieteiden kesken. Käsite on kuitenkin väljä eikä tutkimusta sitova. Tieteenalat voivat eriytymisen myötä kohdata toisiaan, jolloin syntyy uusia osatieteitä, kuten lääketiedettä ja arkeologiaa yhdistelevä osteoarkeologia, joka tekee päätelmiä luulöydöistä.

Yliopistoissa keskenään lähekkäisiksi katsotut tieteenalat on vanhastaan koottu tiedekunniksi. Kuitenkin se, mikä on jossain yliopistossa ollut humanismia, on saattanut olla yhteiskun-

tatiedettä tai jotain muuta toisessa yliopistossa. Monimuotoisuus onkin yksi tieteenteon perusedellytyksistä. Käytännössä tiedepolitiikka kuitenkin ohjaa myös tieteiden välistä vuorovaikusta. Yliopistoihin koostuvat säästöpaineet ovat tuottaneet tilanteita, joissa varsinkin ”pieniä tieteenaloja” on lakkautettu tai sulautettu isompiin. Myös isompia – siis kohtuullisen runsaasti tutkintoja tuottavia tieteitä – on yhdistelty ja tälloin varsin kirjavasti. Tutkimuksen vapauden ja edistymisen kannalta ongelmiin tullaan silloin, kun säästösyistä ja hallinnollisesti yhteen vietyjä tieteenaloja pakotetaan yhteiseen tutkimus- ja opetustoimintaan vapaan ja muuallekin suuntautuvan vuorovaikutuksen kustannuksella.

MARKO LAMBERG
marko.lamberg@historia.su.se
marko.lamberg@uta.fi

Tulossa *Historiallisessa Aikakauskirjassa* vuonna 2014:

* monipuolisia artikkeleita ja teräviä kirja-arvioita
* teemanumeroina Elämä diktatuureissa (2/2014) ja Kuolema (4/2014)
* tilaajille valmisteilla ilmainen sähköinen rinnakkaislehti